

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С. Макаренка

Т. М. Дегтяренко

**СТРАТЕГІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ
КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ
ДОПОМОГИ**

Монографія

Суми
СумДПУ ім. А.С. Макаренка
ПП Кубраков С.Г.
2010

УДК 371.132:37.013.77(02)
ББК 74.584:88.840
Д 26

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету педагогіки та практичної психології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. Протокол № 7 від 26.03.2010 р.

Рецензенти:

Колупаєва А.А., доктор педагогічних наук, заступник директора Інституту спеціальної педагогіки НАПН України;

Вавіна Л.С., кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторією тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України;

Колішкін О.В., кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогіки та практичної психології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

Дегтяренко Т. М.

Д 26   Стратегія удосконалення підготовки фахівців до управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги : монографія / Т. М. Дегтяренко. – Суми : Вид. ПП Кубраков С. Г., 2010. – 159 с.
ISBN 978-966-2704-04-4

У монографії наведено результати методологічного аналізу проблеми кадрової політики у сфері допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, зокрема, формування індивідуального професійного потенціалу фахівців до управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги. Визначення її теоретичних та науково-методичних основ відбувалось на підґрунті розроблених механізмів формування і реалізації управління корекційно-реабілітаційною допомогою та взаємодії всіх галузей соціальної сфери в цьому процесі на рівні регіону.

УДК 371.132:37.013.77(02)
ББК 74.584:88.840

ISBN 978-966-2704-04-4

© Дегтяренко Т.М., 2010
© СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010
© Видавець ПП Кубраков С.Г., 2010

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

I

Кадрова політика в системі корекційно-реабілітаційної допомоги: загальнотеоретичні підходи

1.1. Організаційно-управлінські аспекти корекційно-реабілітаційної допомоги в Україні: підготовка фахівців як об'єкт кадрової політики....	8
1.2. Методологічні засади формування та реалізації кадрової політики в системі корекційно-реабілітаційної допомоги.....	30
1.3. Вищий навчальний заклад як центр вирішень актуальних проблем регіону з підготовки кадрів	48

II

Організаційно-методичні підходи до професійної підготовки фахівців для регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги

2.1. Планування обсягу підготовки фахівців як умова забезпечення якості корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з психофізичними порушеннями.....	68
2.2. Неперервна професійна освіта: проектування вузівської підготовки спеціалістів для регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги.....	78
2.3. Сучасні тенденції модернізації підготовки педагогів до професійної діяльності в Україні	86

III

Підготовка фахівців до управління корекційно-реабілітаційною допомогою

3.1. Організаційно-методичні засади підготовки фахівців-дефектологів в національній системі освіти України та в окремому регіоні відповідно до Болонського процесу	108
--	-----

3.2. Формування професійної готовності спеціальних педагогів до управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з психофізичними порушеннями	117
Список використаної літератури	135
Додатки	152

П Е Р Е Д М О В А

Ознакою нової епохи став динамізм політичних, економічних, суспільних, правових, технологічних та інших змін, зумовлених процесами глобалізації, що відбуваються у світі. Більшість країн здійснює перебудову власної системи допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю відповідно до ратифікованих міжнародних нормативних документів (деклараций, конвенцій, планів дій тощо), кардинально змінивши стратегію її реалізації.

Позиція автора дослідження проблеми оптимізації корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю базується на концептуальних ідеях про: 1) доцільність розгляду корекційно-реабілітаційної допомоги як об'єкта державної політики в цілому та соціальної зокрема; 2) необхідність забезпечення неперервності та комплексності в її наданні впродовж життя людини та 3) можливість управління нею. У пропонованій монографії саме наукова проблема управління корекційно-реабілітаційною допомогою особам з психофізичними порушеннями є провідною. Мета дослідження – проаналізувати стан та вивчити особливості реалізації сучасної державної політики в галузі соціальної сфери при здійсненні цієї допомоги.

У монографії наведено авторську позицію щодо системи управління (як державного, так і місцевого), системи управлінських відносин під час вирішення управлінських питань з організаційного

забезпечення реалізації корекційно-реабілітаційної діяльності у різних галузях соціальної сфери. Висвітлення шляхів розв'язання проблем, що виникають у цій площині на рівні регіону, здійснюється з позицій корекційної педагогіки як науки, яка вивчає закономірності й особливості освіти, навчання, виховання та підготовки до самостійного життя, як умови успішної інтеграції в суспільство осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

Осмислення методології корекційно-реабілітаційної діяльності відбувалося на основі послідовного узагальнення попереднього досвіду допомоги особам з психофізичними порушеннями та з інвалідністю, парадигм, які склалися протягом еволюції системи корекційно-реабілітаційної допомоги. Це дозволило сформувати концепцію соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності. Вона охоплює не тільки процеси соціодинаміки безпосередньої практичної допомоги, а й процеси управління нею, кадрової політики та, зокрема, процеси первинного й вторинного формування індивідуального професійного потенціалу фахівців, які її реалізують. Розпочате автором у 2002 р. вивчення процесів управління допомогою дітям з психофізичними порушеннями в руслі формування й реалізації державної, регіональної та місцевої політики у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення дозволило дійти висновку про необхідність оптимізації кадрової стратегії та кадрової політики під час здійснення корекційно-реабілітаційної допомоги на регіональному рівні.

Підвищення якості корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями може бути значною мірою забезпечене шляхом зміни кадрової стратегії – стратегії підготовки спеціалістів (професіоналів) та молодших спеціалістів (фахівців) у системі освіти, а отже, робить актуальним цей напрям наукових досліджень.

Дослідження проблеми підготовки фахівців для системи корекційно-реабілітаційної допомоги зумовлені необхідністю розв'язання завдань, пов'язаних із забезпеченням процесу інтеграції освітньої системи України в європейський освітній простір, зростаючим впливом реформаційних процесів на освітню політику в усьому світі; об'єктивними потребами удосконалення теорії та практики корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями,

зокрема, нерозробленістю системи управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги на регіональному рівні; пошуком шляхів вирішення протиріч між потребами практики корекційно-реабілітаційної допомоги (зокрема, створення умов для впровадження інтегрованого, інклюзивного, індивідуального навчання) та існуючою системою підготовки спеціалістів у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах до здійснення управління процесом корекційно-реабілітаційної допомоги під час зазначених вище форм надання освітніх послуг.

Автор монографії обстоює думку про те, що важливим засобом оптимізації регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги стає випереджальна модифікація напрямів та змісту підготовки кадрів. Для подальшого поглиблення наукових уявлень про неперервну систему підготовки висококваліфікованих спеціалістів уявляється необхідним, спираючись на праці провідних науковців у галузі корекційної педагогіки й спеціальної психології, переосмислити та визначити подальші перспективи підготовки фахівців для забезпечення потреб у кадрах регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги.

З'ясування соціодинаміки парадигм допомоги особам з психофізичними порушеннями та їх безпосереднього впливу на зміст підготовки спеціалістів дозволило обґрунтувати та розробити в монографії теоретичну модель підготовки фахівців до управління корекційно-реабілітаційною допомогою.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що автором запропоновано підходи до розв'язання лише окремих з окресленого кола проблем управління корекційно-реабілітаційною діяльністю. Започаткований напрям потребує подальшого дослідження.

Автор сподівається, що ця праця буде корисною не лише науковцям та аналітикам, які професійно досліджують систему корекційно-реабілітаційної допомоги, питання формування й реалізації державної політики і законодавство у зазначеній сфері, а й усім, хто цікавиться сучасним станом і перспективами розвитку системи корекційно-реабілітаційної допомоги в Україні.

I

**КАДРОВА ПОЛІТИКА
В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ
ДОПОМОГИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ**

**1.1. Організаційно-управлінські аспекти корекційно-
реабілітаційної допомоги в Україні: підготовка фахівців
як об'єкт кадрової політики**

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти зроблений перший крок до модернізації системи. Однак, як вона буде далі розвиватися, залежатиме від науковців та практиків. Слід пам'ятати, що відповідальність самої системи освіти перед державою набагато вища, ніж відповідальність держави перед системою освіти. Розвиток системи освіти належать до стратегії розвитку країни, а вплив держави на освіту – це тактична адаптація до поточних потреб [156, 157].

Відповідальність системи спеціальної освіти полягає в забезпеченні якості послуг: освітніх, виховних, корекційно-реабілітаційних тощо. Якщо в спеціальній освіті визначено нову стратегію, то управлінська конструкція, яка названа стратегією, обов'язково повинна містити не тільки стратегічну мету, у чому майже всі автори одностайні, але повинна також включати *технологію* (виділено нами. – Д.Т.), тобто спосіб досягнення поставленої мети, оскільки, якщо він буде невідомий

або відсутній, немає й гарантій досягнення мети. Повинні також визначатися ресурси, необхідні для досягнення поставленої мети, відповідно до обраної технології. Обов'язковою складовою стратегії є система управління, яка здатна забезпечити досягнення поставленої мети [121].

Сьогодні в Україні розробляється і впроваджується нова стратегія допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю: *вводяться нові форми навчання та виховання дітей* (наказ МОН України № 1153 від 21.12.2009 р. про заходи Міністерства освіти і науки України на виконання завдань, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1482-р від 3 грудня 2009 року «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року»; наказ МОН України № 855 від 11.09.2009 р. «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009–2012 роки» та ін.); *посилена увага до закріплення прав на отримання освітніх послуг дітьми-інвалідами* (Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» № 852 від 15.09.08 р. та ін.). Це ще не повний перелік дій, що почали впроваджуватися в Україні стосовно дітей з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, які зумовлюють необхідність змін управління соціальною сферою.

Для запобігання негативного результату в розпочатому сучасному стратегічному курсі спеціальної освіти необхідно вказати на основні протиріччя, що виникають у системі управління та в практиці здійснення корекційно-реабілітаційної допомоги в контексті її реформування.

Узагальнення наукових досліджень засвідчило, що реалізації *освітніх та виховних завдань* при навчанні дітей з особливими освітніми потребами було присвячено достатню кількість наукових праць, розроблено їх навчально-методичне забезпечення. Одним з таких досліджень є впровадження концепції шкільного менеджменту, в основі

якої є діяльність вчителя як управлінця відповідного рівня. При цьому найбільш важливим напрямом менеджменту в діяльності педагога є вдосконалення навчальних програм та процесу навчання, що безпосередньо входить до функцій учителя. І хоча навчальні програми (*стратегія і принципи*) знаходяться поза компетенцією вчителя, їх успішна реалізація (*тактика*) залежить від визначення доцільних обсягів матеріалу для кожного уроку, послідовності вивчення, оцінки та уточнення змісту навчальної програми за допомогою тестів і особистого досвіду. Концепція шкільного менеджменту дозволяє вчителям корегувати навчальні програми відповідно до контингенту учнів, запитів учнів та їх батьків, доцільно також обирати раціональні методи, експериментувати з ними [107, 33].

В умовах інклюзивного навчання дітей з психофізичними порушеннями до цього виду діяльності додається й функція управління процесом *корекційно-реабілітаційної* допомоги. Якщо на рівні управління цим процесом на інституціональному рівні (у спеціальних закладах) приділялась увага в інших дослідженнях, наприклад, воно розглядалось як *комплексна система* [107], то на вищому рівні (державному, місцевому, галузевому) управління як на рівні стратегії і принципів, так і на рівні тактики це питання недостатньо розроблено, що, у свою чергу, і досі призводить до труднощів управління нею.

Ця проблема виникає й на рівні адміністрації школи (директора, завуча), які повинні забезпечити організацію корекційно-реабілітаційної допомоги й здійснювати контроль за її якістю. Проте установа не може займатися будь-яким видом діяльності без знання того, як її реалізувати, тобто необхідна технологія – систематизоване знання про корисні та найбільш раціональні практичні дії в процесі управління корекційно-реабілітаційною допомогою, зокрема, забезпечення його кадрами з відповідною підготовкою. Це, у свою чергу, впливатиме на кадрову стратегію та кадрову політику у певній галузі, районі, регіоні.

Вивчення сучасного досвіду зарубіжних країн доводить, що без радикальних змін у системі підготовки кадрів не можна очікувати позитивного результату розпочатої інновації. В одній з наукових праць наводиться приклад проведення експерименту з впровадження інноваційних моделей навчання в загальноосвітній школі м. Амстердама